

ХРИСТОЛОГИЈА И ТРИЈАДОЛОГИЈА СВ. МАКСИМА ИСПОВЕДНИКА

ПРЕМА ЊЕГОВОЈ ФОРМУЛИ О ПРИРОДАМА —
„ХРИСТОС ЈЕ ИЗ ДВЕ, У ДВЕ И ДВЕ ПРИРОДЕ“

Пјер Пире
Faculté de la
Compagnie de Jésus
à Bruxelles

Апстракт: У овом раду разматрају се елементи природне формуле о Христовим природама — „Христос је из две, у две и две природе“ — коју Максим Исповедник често употребљава у својој одбрани православне Христологије. Аутор наглашава њен значај анализирајући сваки елемент понаособ и указује да ова формула представља дојуну и продубљење преходне христолошке мисли и да је често ушемељена у Тријадологији.

Кључне речи: Максим Исповедник, Христологија, формула о природама, суштина, ипостас

Оно што подразумевамо под „формулом природа“ углавном се јавља у два облика. Максим понекад говори о Христу који је „из две, у две и две природе“ (ἐξ ὧν καὶ ἐν αἷς καὶ ἅτερ ἐστὶν ὁ Χριστός)¹. А понекад, након што помене природе, тврди да „је Христос из њих, у њима и оне саме“ (ἐκ τούτων καὶ ἐν τούτοις καὶ ταῦτά ἐστιν ὁ Χριστός).²

Христолошко јединство „из две природе“ (ἐκ δύο φύσεων) помиње се, након Томоса сједињења из 433. године, код Кирила Александријског.³ Исказ „у две природе“ (ἐκ δύο φύσεων) уводи Халкидонски сабор.

* Изворник: Pierre Piret, „Christologie et théologie trinitaire chez Maxime le Confesseur, d'après sa formule des natures «desquelles, en lesquelles et lesquelles est le Christ», *Maximus Confessor. Actes du Symposium sur Maxime le Confesseur, Fribourg, 2–5 septembre 1980*, ed. par. Felix Heinzer et Christoph von Schönborn, Fribourg : Éditions universitaires de Fribourg / Universitätsverlag Freiburg 1982, стр. 215–222.

1 *Amb. Th.5*, PG 91, 1052D.

2 *Ep.15*; *ibid.*, 573A.

3 Cf. M. Doucet, *Dispute de Maxime le Confesseur avec Pyrrhus*, Introduction, texte critique, traduction et notes, thèse ronéotypée, Montréal 1972, 116–118.

Теолози шестог века спајају те две формулације.⁴ Међутим, увођење трећег елемента – „природе које су Христос“ – припада Максиму. То је прва назнака значаја који ће та формула имати у његовом делу.

Други показатељ значаја те формуле јесте њена учесталост, тачније њена стална присутност у целокупном Максимовом делу. Између 633. и 640. године, Максим је употребљава у својим списима против севиоровског монофизитизма шестог века који обично повезује са манастирима који су истрајавали у јереси. Потом је прилагођава монотелитским и моноенергетским споровима, којима је био савременик и у којима је непосредно учествовао од 640. године па све до своје смрти (662. г.).

Различите употребе формуле о природама

В. Гримел нас уверава да Максим формулу о природама употребљава „небројено пута“.⁵ Покушајмо да издвојимо најважније употребе, следећи хронолошки редослед који је утврдио П. Шервуд.⁶

У *Писму 13*, Максим наводи прва два елемента формуле – „природе из којих је и у којима је Христос“.⁷ У *Амбиви 5 Томи*, разматрајући људску суштину која поседује покрет и дејство, он додаје трећи елемент формуле – „које су Христос“.⁸ Закључак *Писма 15* даје предност трећем елементу: Христос јесте „делови“ или „природе“, али „није само из њих, већ и у њима и – да будемо још прецизнији – оне саме“.⁹ Формула се два пута наводи у *Писму 12*, а Максим је има у виду када говори о „целини“ која је Христос.¹⁰

Текстови које смо управо навели су настали пре 640. г. и баве се природама (или деловима) Исуса Христа. Текстови настали након 640. г., који су нам данас познати, представљају размишљања о Христовим „природама, вољама и дејствима“. Воља и дејство су „силе“ које не само да произлазе из природе него су јој и прирођене и одређују је. Јер природа је „вољна по себи“,¹¹ будући да је воља та која је *autexousia*,¹² а дејство је „граница (horos) природе,¹³ иманентно¹⁴ вољи из које произилази. Максим наводи, при

4 Cf. *Opusc.* 22; PG 91, 257B–260D.

5 V. Grumel, чланак „Maxime de Chrysopolis“, у *D.T.C.*, Tome 10, 1928, coll. 448–459.

6 P. Sherwood, *An Annotated Date-List of the Works of Maximus the Confessor*, Roma 1952.

7 *Ep.* 13; PG 91, 524D–525A (од 633–634).

8 *Amb. Th.* 5; *ibid.*, 1052D (од 634).

9 *Ep.* 15; *ibid.*, 573A (од 634–640).

10 *Ep.* 12; *ibid.*, 501A (од 641).

11 *Opusc.* 1; *ibid.*, 12C–13A.

12 *Pyrr*; *ibid.*, 301C.

13 *Amb. Th.* 2; *ibid.*, 1037C. Такође, *Pyrr*; *ibid.*, 345D.

14 *Pyrr*; *ibid.*, 341C.

свакој употреби своје потпуне формуле о природама, вољу пре дејства, јер је дејство вољно, из воље која је разумна и духовна, у складу са природом.

У *Ојускули* 6, употребљујући два пута целу формулу, Максим уводи двоструко начело, природно и ипостасно, воље и дејства у Христу: с једне стране, „две воље и два дејства својствени су му по природи“, а с друге стране, „сходно двома природама из којих је, у којима је и чија је (ὧν) Он ипостас, препознат је као онај који је по природи кадар да жели и дејствује (θελητικός καὶ ἐνεργητικός) наше спасење“.¹⁵

У *Ојускули* 19 наставља говор о природама и „о ономе што оне поседују“.¹⁶ У *Ојускули* 16 приписује две природе и два дејства јединственој ипостаси, „дејствујућем субјекту“ (ἐνεργῶν).¹⁷ У својој *Расјрави с Пиром*, Максим поново инсистира на два начела, природном и ипостасном, воље и дејства у Христу; своје пресудно тумачење даје у трећем исказу формуле: „Христос није ништа друго осим (παρά) својих природа, из којих и у којима постоји“.¹⁸ У *Ојускули* 15, наводећи два пута формулу о природама, Максим разматра пре свега јединствену ипостас, а одмах потом двострукост природа, воља и дејстава, коју је неопходно очувати.¹⁹ У *Ојускули* 9, у којој предност поново даје трећем исказу формуле, коментарише га на следећи начин: „Христос је Бог и човек по природи и није апсолутно ништа друго“.²⁰

Октобра 649. године папа Мартин I је сазвао важан сабор у Латерану, чији десети канон је потврдио да је Христос „сваком од своје две природе, кадар да жели наше спасење“.²¹ Мартин I и Максим, који је био присутан на сабору, ухапшени су у јуну 653. године, по наредби цара Констанса II који је прогласио ћутање о христолошким питањима. Јуна 654. г. започело је суђење Максиму: *Relatio Motio-nis* преноси два примера целокупне формуле о природама. У првом, Максим тврди да је исповедање сабора већ присутно у Символу вере, а у другом, он усмерава пажњу не само на једну и другу природу, већ „на сваку од њих две понаособ“.²² Расправа у Визији, на другом јесењем суђењу – септембра 656. г., садржи два аргумента који укључују формулу о природама. Пре свега, воље и дејства Господња постоје у складу са постојањем две суштине у Господу, који је Бог и човек. Друго, две воље и два дејства Господња су разумна и духовна сходно

15 *Opusc.* 6; *ibid.*, 68A и 68D (од 640–642)

16 *Opusc.* 19; *ibid.*, 224A–B (од 642).

17 *Opusc.* 16; *ibid.*, 205B–C (од 643).

18 *Pyrr*; *ibid.*, 289A–B (од 645).

19 *Opusc.* 15; *ibid.*, 160C и 169A (од 646–647).

20 *Opusc.* 9; *ibid.*, 121A–B (од 646–648). Cf. *нап.* 24.

21 *Denzinger*, 30e éd., 1955, n. 263.

22 *Rel. Mot*; PG 90, 121B и 124B (од 654).

својој одговарајућој природи.²³ Овај процес је последње писано сведочанство о Максиму које имамо.²⁴

Значење формуле о природама

М. Дусе пише да „Максимова тројна формула – природе из којих је, у којима је и које су Христос – показује извесну незграпност“, јер речи којима бисмо могли заменити термин *природе* у прва два случаја захтевају *modo abstracto*, односно речи божанство и човештво, док би у трећем случају био неопходан *modo concreto*, односно употребити бисмо речи Бог и човек. Аутор закључује: „Прва два члана формуле сугеришу да постоји један јединствени субјект који се разликује на изванредан начин од својих природа, док трећи члан само указује на дуализам природа“.²⁵

Да ли формула о природама заиста пројављује извесну незграпност? Ми радије сматрамо да она исправља и проширује претходну христолошку мисао. Да бисмо је разумели, анализирајмо сваки од три елемента по реду. Открићемо да у сваком елементу формуле о природама, (а) Максим поткрепљује своје христолошко тврђење тријадолошким учењем, (б) да целина тројне формуле одражава природе *modo concreto* и да тако представља символ који довршава догматско исповедање.

Наш главни водич биће учење Писма 15.²⁶ Поред формуле о природама која нас овде занима,²⁷ Максим указује и на своје схватање идентитета и другости према Христологији и Тријадологији: божанска „омоусија“ („једносушност“) је „хетероипостасност“ Оца, Сина и Духа; оваплоћена „омоипостасност“ („једноипостасност“) Сина истовремено је и „хетероусија“ („вишесушност“) његовог божанства и човештва.²⁸ Поменућемо и Максимову мисао, христолошку и тријадолошку, о „уипостазираности“ и „осуштављењу“.²⁹

1. Природе из којих је Христос

а) Исказ $\epsilon\kappa \delta\upsilon\omicron \phi\upsilon\sigma\epsilon\omega\nu$, на први поглед, указује на идеју порекла. Нису ли природе из којих је ипостас, порекло ипостаси? Формула би у том случају била догматски нетачна, будући да природа није стваралачка и не рађа.

23 *Dis. Biz*; *ibid.*, 144A и 165D (од 656). *Amb. Io.27*, PG 91, 1268D, 1269B и 1269C.

24 Лош ћемо навести, као примере формуле о природама: *Opusc.* 7; *ibid.*, 80C, 84D (од 642); *Opusc.* 1, *ibid.*, 36C–D (од 645–646); *Opusc.* 9, *ibid.*, 117C–D, 128C (од 646–648).

25 М. Doucet, *op. cit.*, 119.

26 *Ep.* 15; PG 91, 544D–576B.

27 *Ibid.*, 573A.

28 *Ibid.*, 544D–553C. Cf. такође *Opusc.* 13; *ibid.*, 145A–149A.

29 Cf. напомену 40.

Али закључак *Писма 15* чешће помиње „делове“ (τὰ μέρη) од „природа“, из којих је Христос.³⁰ Божански и човечански део, из којих потиче Христос, „посредно“³¹ указују на ипостас Оца, бројчано идентичног божанској суштини заједничкој трима ипостасима и на ипостас Марије, чија се људска суштина разликује од божанске суштине.

б) За разлику од наредног елемента (ἐν δύο φύσεσιν) који означава унутрашњост, елемент ἐκ δύο φύσεων суштински изражава идеју спољашњости. Да ли спољашњост коју повезујемо са природама „из којих“ је ипостас, означава стварну разлику између Христове ипостаси и сваке од његове две природе? Уколико би одговор био да, природе би онда представљале само апстрактна одређења, божанство и човештво, а њихова уједињујућа ипостас би била конкретно средиште припадности. Уколико би било обрнуто, синовска ипостас би била само квалитет две дотичне природе, као конкретних квантитета који су Христос, Бог и човек.

Заправо, елемент ἐκ δύο φύσεων код Максима означава једино разлику између самих природа. Исто тако означава и последице те разлике, одржане и сачуване: пошто се природе међусобно разликују, њихово јединство није „природно“, и остварено ј једино у ипостаси.³² Осим тога, управо „из“ (ἐκ) њене „хетероусије“, из њене две природе природно различите, ми препознајемо „омоипостасност“ („једноипостасност“) Христа нашег Спаситеља.

2. Природе у којима је Христос

а) Одбацивши формулу ἐκ δύο φύσεων, христолошки сабор у Халкидону исповедио је ипостас „у“ две природе (ἐν δύο φύσεσιν), као и две природе „унутар“ ипостаси (εἰς μίαν ὑπόστασιν).³³ Након размишљања о узношењу људске природе посредством Логоса,³⁴ Максим наглашава двоструко „усуштаствљење“ (енусија) јединствене Христове ипостаси, као и „уипостазираност“ не само његове људске природе, већ и божанске.³⁵

Максим спаја тријадолошко и христолошко учење. Уипостазирано божанство, односно, унутрашњост суштине у ипостасима, истоветно је је тројичној усуштаствљености, односно, унутрашњости три ипостаси у суштини. Оно што је у Христу уипостазирано, односно унутрашњост божанске и човечанске природе у ипостаси оваплоћеног Сина, „једног

30 *Ep. 15*; PG 91, 573A.

31 Cf. *Amb. Io. 27*; *ibid.*, 1268C–1272A.

32 *Ep. 15*; *ibid.*, 565D.

33 *Denzinger*, n. 148.

34 *Ep. 15*; PG 91, 553D–556A.

35 *Opusc. 16*; *ibid.*, 205 A–C.

од Тројице“,³⁶ истоветно је двоструком усуштаствљењу те ипостаси: Оваплоћени Син јесте и постоји у своје две природе.³⁷ Управо оваквим размишљањем о оваплоћеном Сину, Максим, тумачећи Халкидонски сабор, схвата две природе у Христу као оне „у којима Он јесте“.

б) Исказ *ἐν δύο φύσεων* означава Христову ипостас у њене две природе. Такође, указује и на унутрашњост међусобног односа две природе према ипостаси у којој су сједињене. Наиме, ипостас Христова је „састављена“ од две природе³⁸ и неодвојива је и од једне и од друге. Свака од Христових природа, зато што је ипостас у њој, има однос према другој природи од које је природно различита, јер је и у њој исто тако ипостас. Свака природа прожима ону другу сходно заједници коју остварују у јединственој ипостаси заједничкој обема. Максимови текстови о „перихорези“ природа и дејстава³⁹ вероватно су крајњи смисао исказа о природама „у којима је Христос“.

3. Природе које су Христос

а) Исказ о природама „које су Христос“ наставља се на онај о двострукој усуштаствљености и такође утврђује помоћу Тријадологије. Максим придружује својим размишљањима о природној и ипостасној унутрашњости божанске Тројице једно тврђење о идентитету божанске суштине и њених ипостаси: суштина јесте ипостаси, ипостаси јесу суштина.⁴⁰ Он из двоструког усусштаствљења, признатог у Христологији, изводи ипостасни идентитет две природе Христове „које Он јесте“.

Приметимо да се Максим уздржава од тврђења да „две“ природе „јесу“ ипостас јер, за идентитет људске природе у ипостаси, божанска ипостас Сина представља прво начело. Али прихватањем чињенице сложене ипостаси, природе су постале равноправне у начелу јединственог идентитета оваплоћеног Сина: „природе које“ су Христос.

б) Трећим елементом своје формуле, Максим настоји да потврди своје тумачење претходна два. Поновимо. С једне стране, спољашњост *ἐκ δύο φύσεων* представља разлику између две Христове природе, једне у односу на другу, а не ипостаси у односу на њене природе. С друге стране, унутрашњост Христова *ἐν δύο φύσεων* представља јединство Његових природа, једне у другој, будући да је ипостас својствена и једној и другој.

Када је реч о ипостаси, она „није ништа друго до њене природе“.⁴¹ Трећи елемент формуле о природама потврђује Христа као „Бога и чо-

36 Cf. *Opusc.* 13; *ibid.*, 145A–149A.

37 *Ep.* 15; *ibid.*, 556A

38 *Ibid.*

39 *Opusc.* 7, *ibid.*, 85D=88A; *Opusc.* 20, *ibid.*, 232A; *Pyrr.* *Ibid.*, 345D–348A.

40 *Ep.* 15, *ibid.*, 552A и *Opusc.* 16, *ibid.*, 205A–C.

41 *Pyrr.* *Ibid.*, 289A–B; *Opusc.* 9, *ibid.*, 121A–B.

века“. Афирмација природа „које Он јесте“ указује на исту чињеницу, као и на постојаност ипостасног идентитета Христовог као сталног носиоца дејства две конкретне суштине, од којих се „састоји“ јединствено „постојање“ јединог и истог оваплоћеног Логоса.⁴²

Целокупна Максимова троделна формула далеко од тога да је невешта или двосмислена и може се разумети у светлу свог трећег елемента, оног о природама „које су Христос“. Ἐκ δύο φύσεων означава „хетероусију“ („вишесушност“) Христову, која је истовремено и његова „омоипостасис“ („једноипостасност“). Ἐν δύο φύσεσιν означава двоструку „усуштаствљеност“. Та два исказа већ садрже, у себи самима, потврду идентитета који свој основ налази у ономе што изражава трећи исказ: Господ наш Исус Христос је Бог и човек, јединствено и крајње постојање оваплоћеног Сина.

Христолошка формула о природама која потврђује идентитет оваплоћеног Сина у његовим двома природама – божанској и човечанској, непосредно одговара тријадолошком учењу о божанској једносушности Сина. Божанска суштина, са својом вољом и дејством, јесте ипостас Сина у заједници са Оцем и Духом. Људска суштина, са својом вољом и дејством, је иста та ипостас Сина такође у заједници са Оцем и Духом. Разлика је у двома суштинама, у томе што је јединствена ипостас и Бог и човек.

Превод са француског:
Ирина Рагосављевић

Библиографија:

Henrici Denzinger Enchiridion symbolorum : definitionum et declarationum de rebus fidei et morum, 30e éd., Friburgi Brisg. [i.e. Freiburg im Breisgau] ; Barcinone [i.e. Barcelone] : Herder, 1955.

M. Doucet, *Dispute de Maxime le Cotrfesseur avec Pyrrhus*, Introduction, texte critique, traduction et notes, thèse ronéotypée, Montréal 1972.

P. Sherwood, *An Annotated Date-List of the Works of Maximos the Confessor*, Roma 1952.

V. Grumel, „Maxime de Chrysopolis“, у *D.T.C.*, Tome 10, 1928, coll. 448–459.

Примљено: 27.3.2012.
Одобрено: 6.4.2012.

42 *Opusc.* 15; *ibid.*, 160С.

CHRISTOLOGY AND TRIADOLOGY OF ST. MAXIMUS THE CONFESSOR ACCORDING TO HIS FORMULA ON NATURES – „CHRIST IS OF TWO, IN TWO AND TWO NATURES“

Pierre Piret

Faculté de la Compagnie de Jésus à Bruxelles

Summary: *This paper discusses the elements of three-part formula of Christ's natures – „Christ is of (from) two natures, in two natures and two natures“ – very often used by Maximus the Confessor in his defense of Orthodox Christology. The author emphasizes its importance and suggests that this formula represents deepening of previous Christological thought and that it is firmly established in Triadology.*

Key words: *Maximus the Confessor, Christology, formula of natures, substance, hypostasis*